

27 KASIM ANLAŞMASINDAN BERLİN KONFERANSI'NA LİBYA'DA YENİ DENKLEM

VEYSEL KURT

SETA | ANALİZ

OCAK 2020 · SAYI 306

27 KASIM ANLAŞMASINDAN BERLİN KONFERANSI'NA LİBYA'DA YENİ DENKLEM

VEYSEL KURT

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-625-7040-09-9

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

SETA | Brüksel

Avenue des Arts 27, 1000 Bruxelles, BELGIQUE

Tel: +3226520486

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
LİBYA'DA KRİZİN EVRİMİ, YEREL AKTÖRLER VE GÜÇ DAĞILIMI	8
TÜRKİYE-LİBYA ANLAŞMASI VE YANSIMALARI	11
TÜRKİYE-LİBYA ANLAŞMASI SONRASINDA ULUSLARARASI AKTÖRLERİN TUTUMLARI	13
SONUÇ	19

YAZAR HAKKINDA

Veysel Kurt

Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2006 yılında mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisansını 2009 yılında tamamladı. Doktora çalışmasını İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Ortadoğu'da otoriteriyenizm, demokratikleşme, asker-sivil ilişkileri konularında çalışan Kurt'un, siyaset bilimi alanında yayınlanmış makaleleri ve yorumları bulunmaktadır.

ÖZET

Çalışmada Türkiye'nin Libya'da attığı adımlar, bölgesel ve küresel aktörlerin Libya politikası ve Libya krizinin geleceği analiz edilmektedir.

Türkiye'nin Libya hükümeti ile 27 Kasım 2019'da imzaladığı iki anlaşma ve sonrasında meydana gelen gelişmeler, hem Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinin hem de Libya krizinin yeni bir aşamaya geldiğini göstermektedir. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Anlaşma ile Türkiye Doğu Akdeniz'de çok önemli avantajlar elde ederken Askeri ve Güvenlik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde atılan adımlar ile Türkiye Libya'da yeni bir oyuncu olmuştur. Haftar'ın Nisan 2019'dan itibaren başlattığı Trablus kuşatmasının sonuçsuz kalması da Türkiye'nin krize dahil olması ile doğrudan ilgilidir.

Bununla birlikte birçok uluslararası aktör de Libya krizine yönelik yeni adımlar atmaya başlamıştır. Türkiye-Rusya gözetiminde Serrac hükümeti ile Hafter arasında ateşkesin sağlanması için başlayan müzakereler bir anlaşma metninin oluşturulması ile sonuçlanmıştır. Ancak Hafter'in metni imzalamadan Moskova'dan ayrılması, ateşkes ümitlerinin Berlin Konferansına kalmasına yol açmıştır. Hafter'in bugüne kadar varılan anlaşmaları ihlal etmesi, Libya'yı tek başına kontrol etme hırsından kaynaklanmaktadır. Bu durum yapılan anlaşmalarla kazanımlarını garantiye almak amacıyla Serrac hükümetini iktidarda tutmak için asker gönderme seçeneğini devreye sokan Türkiye için de önem arz etmektedir. Türkiye sahanın kayganlığını ve Libya'daki aktör çeşitliliğini dikkate alarak esnek bir strateji uygulamalıdır. Daha açık ifadelerle, Libya'da "askeri danışmanlık"tan kalıcı askeri üs kurulmasına kadar bütün opsiyonlar açık tutulmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda Libya'da proaktif bir politika izlenmesini ve potansiyel karşıt aktörlerin azaltılması noktasında işlevsel olacaktır.

GİRİŞ

Libya'da Hafter güçlerinin meşru hükümeti devirmek ve başkent Trablus'u kontrol etmek amacıyla Nisan'dan itibaren başlattığı saldırılar ve krizin çözümüne yönelik olarak belirlenen uluslararası çözüm arayışlarının somut bir sonuca ulaşmaması Libya'da yeni bir kaosun kapısını aralamıştır. Türkiye'nin 27 Kasım 2019'da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile imzaladığı Deniz Yetki Sınırlandırması Anlaşması ile Güvenlik ve Askeri İşbirliği Anlaşması ise Libya'daki denklemi değiştiren bir gelişme olmuştur. Türkiye'nin Güvenlik ve Askeri İşbirliği anlaşmasına dayanarak Libya hükümetinin talebiyle bu ülkeye asker gönderme hazırlıkları ise birçok uluslararası aktörün paniğe kapılarak harekete geçmesine neden olmuştur. 30 Aralık'ta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın imzasıyla Libya'ya asker gönderme yetkisi talep eden tezkerenin TBMM'ye gelmesi ve Meclisin tezkereyi onaylamasıyla Doğu Akdeniz ve Libya'daki denklemin yeni bir aşamaya gelmesi kaçınılmazdır.

Türkiye bu oyun değiştirici hamlelerle Doğu Akdeniz'deki etkinlik alanını genişletirken Libya'nın geleceğinde de elini güçlendirmiştir.

Böylece her iki alan üzerinden kendi aleyhine sonuçlar doğurabilecek bölgesel düzen oluşturulmasının önüne geçmiştir. Türkiye'nin bu adımları ulusal ve uluslararası kamuoyunda oldukça önemli tartışmalara zemin hazırlamıştır. Üç ana bölümden oluşan bu analizde öncelikle Libya'daki mevcut durum kısaca tasvir edilmekte, sonrasında Türkiye ile Libya arasında yapılan anlaşmaların içeriği, hedefi ve bölgesel etkileri ortaya konulmakta ve son olarak Libya ve Doğu Akdeniz'e müdahil diğer başlıca uluslararası aktörlerin tepkileri analiz edilmektedir.

LIBYA'DA KRİZİN EVRİMİ, YEREL AKTÖRLER VE GÜÇ DAĞILIMI

Birçok Arap ülkesinde olduğu gibi Libya'da da 2011'de başlayan isyanlar köklü değişim talepleriyle ortaya çıkmıştır. Bu tarihten itibaren Libya'da başlayan değişim süreci üç ana dönemde değerlendirilebilir: Birincisi Şubat 2011'de isyanların başlangıcından Kaddafi'nin devrildiği Kasım 2011'e kadar olan dönemdir. NATO güçlerinin Kaddafi'ye düzenlediği operasyon değişimin önündeki Kaddafi rejimini bertaraf etmiş ve Libya için yeni dönemin kapısını aralamıştır. Bu operasyon sonrasında Libya'da başlayan yeni dönemde anayasa yapımı ve seçimler başta olmak üzere atılacak adımlarla devrimin kurumsallaştırılması gerekmektedir. Bu dönemde kurulan Milli Genel Kongre (MGK) geçiş döneminin temel aktörü olmuş ancak bu süreci başarıyla yönettiğini iddia etmek güçtür. Temmuz 2012'de yapılan seçimler ve anayasa çalışmalarına rağmen ne istikrar sağlanmış ne de siyasi aktörler arasında bir konsensüs sağlanmıştır.

Ortadoğu'daki devrim/değişim sürecinin tersine dönmesi Mısır'da gerçekleşen 3 Temmuz askeri darbesiyle söz konusu olmuş ve Mısır, Bir-

leşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan Hafter'e açık destek vermeye başlamıştır. Bu ülkelerin amacı Libya'daki değişim sürecinin –Mısır'daki gibi– askeri darbeye tersine çevrilmesi ve İhvan çizgisine yakın olan gruplar başta olmak üzere siyasi ve toplumsal muhalefetin bertaraf edilmesidir. Hafter'in Mayıs 2014'te iktidarı ele geçirme amacıyla harekete geçmesiyle Libya'da üçüncü dönem başlamıştır. Hafter “devrim kazanımlarının korunması ve istikrarın sağlanması” amacıyla Tobruk'taki eski rejim yanlısı ordu mensupları, bazı aşiretler ve milislerle birlikte Bingazi'deki devrimcilere karşı ağır silahlar ve savaş uçaklarıyla askeri operasyon düzenleyerek önemli bir kazanım elde etmiştir. Başta Mısır ve BAE olmak üzere birçok ülkenin desteğini alan Hafter'in hızlı bir ilerleme kaydetmesi sonucunda ise Libya yeniden bir iç savaşa sürüklenmiştir.

Yaklaşık yirmi beş yıl boyunca ABD'de ikamet eden Halife Hafter Şubat 2014'te MGK'ya karşı ilk açıklamasını yapmış, Mayıs'ta ise siyasi figürlerden kabilelere, eski ordu birliklerinden milislere kadar birçok kesimle ittifak yaparak darbe girişimini başlatmıştır. Bu ittifakın karşısına ise MGK ile birlikte hareket eden ve devrim sürecinde aktif rol oynayan muhalif bir blok çıkmıştır. Askeri, siyasi ve uluslararası meşruiyet açısından bakıldığında Hafter güçleri ile UMH'nin durumunu özetlemekte yarar vardır.

Askeri açıdan bakıldığında Hafter'in 2014'ten itibaren Libya toprağının önemli bir kısmını ele geçirdiği gözlemlenmektedir. Askeri açıdan kaydettiği hızlı ilerleyişte BAE ve Mısır'dan aldığı askeri destek ile aşiretlerle yaptığı ittifaklar önemli bir rol oynamıştır. Tobruk askeri birliklerinin kendisine tabi olmasıyla birlikte Hafter askeri bir yapının başına geçmiş olmuştur. Tobruk'u kontrol etmesinin kendisine sağladığı en önemli avantaj Mısır sınırında yer alması dolayısıyla bu ülkeden rahatça askeri destek sağlamış olmasıdır. Kısa süre içinde Bingazi'yi ele geçirmesi ise ken-

disi için bir dönüm noktası olmuştur. Sonrasında güney bölgesine yönelerek aşiretler ve çeşitli milis gruplarıyla yaptığı ittifakla birçok şehri ele geçirmiştir. Bingazi başta olmak üzere dirençle karşılaştığı bölgelerde kontrol sağlaması ise Mısır ve BAE'nin kendisine sağladığı hava desteğiyle gerçekleşmiştir. Libya hükümetinin bugünlerde de askeri açıdan en önemli önceliklerden birisi Hafter'in hava gücünün dengelenmesidir. Son dönemde Hafter'in Trablus'u birkaç gün içinde düşürme hedefiyle başlattığı saldırıların sonuçsuz kalmasında Libya hükümetinin edindiği insansız hava aracı/silahlı insansız hava aracı (İHA/SİHA) gücünü devreye sokmasının önemli bir payı vardır. Özetle Hafter'in askeri gücünün ana unsurları eski rejim kalıntısı birtakım ordu birlikleri, kendine bağlı aşiret unsurları ve esas olarak Wagner'in Sudan başta olmak üzere birçok ülkeden getirdiği yabancı savaşçılardır. BAE, Hafter'in ekonomik kaynak ve üçüncü ülkelerden (Çin, Fransa, ABD vs.) silah temini noktasında, Mısır ise doğrudan askeri destek noktasında önemli sponsorlardır.

Buna karşın UMH'nin askeri gücü Kadafi rejimine karşı savaşan ordunun bir kısmı ve devrimci güçlerden oluşmaktadır. Misrata, Trablus, Bingazi ve Zintan başta olmak üzere birçok şehirdeki devrimci güçlerin bir kısmı birleşerek ordu, polis gibi güvenlik birimlerine eklenmiştir. Bu anlamda “Libya Şafağı Güçleri” devrimin kazanımlarının korunması, UMH ile birlikte çalışma ve güvenlik birimlerine entegre olabilen en önemli unsur olarak ön plana çıkmıştır. Bu grubun bir kısmının devrim öncesinde zaten ordunun içinde olduğunu ifade etmek gerekir. Bu güçler aynı zamanda DEAŞ'ın yenilgiye uğratılmasında da önemli roller oynamıştır. 2014'te Tobruk'tan hareket ederek ülkeyi kontrol etmeye çalışan Hafter'e karşı bu güçler bir direnç merkezi oluşturmuştur. Nisan 2019'da başlayan Trablus kuşatmasının sonuçsuz kalmasında da

Misrata merkezli devrimci gruplar başta olmak üzere bu gruplar önemli rol oynamıştır. Bu güçlerin temel motivasyonu ise devrimin kazanımlarını korumaktır. Diktatörlük ya da askeri bir yönetimin engellenmesi, rüşvet ve yolsuzluktan arınmış ve halkın iradesine dayanacak sivil bir yönetim oluşturulması bu grupların temel hedefidir. UMH, Hafter'e göre daha az uluslararası askeri desteğe sahiptir. Birçok gözlemciye göre Türkiye'den sağlanan askeri mühimmat olmasaydı Trablus'un düşmesi çok daha kolay olacaktı.

Siyasi açıdan bakıldığında ise Hafter'in kullandığı en önemli söylem 2012'den beri UMH'nin yeterli kurumsallaşmayı ve siyasi istikrarı sağlayamamasıdır. Bugün Libya'da birbirinin alternatifi olabilecek birçok kurumun (meclis, ordu, yüksek konsey) varlığı da bu anlamda önemli bir göstergedir. Şubat 2014'te Hafter'in ortaya çıktığı döneme kadar yaşanan hükümet değişimleri ve güvenlik sektörü, sivil bürokrasi, siyaset arenası gibi belli başlı alanlarda kurumsallaşmanın sağlanamaması bu durumun önemli bir göstergesidir. Hafter'in Libya'da –bazı aşiretler ve eski rejim yanlıları başta olmak üzere– destek kazanmasında bu durumun payı vardır. Ancak Libya Anayasası açısından bu kararların kendisi meşru değildir. Hafter'in siyasi açıdan sahip olduğu en önemli kazanım ise Temsilciler Meclisinin (TM) bir kısmı tarafından kendisine çeşitli payeler verilmiş olmasıdır. Ancak Libya Anayasası açısından bu kararların kendisi meşru değildir. Lacher'e göre siyasal arenadaki kırılma ve ayrışmalar ideolojik eksende gerçekleşmemiştir. Aksine bu ayrışma devrime sahip çıkma eğilimindeki koalisyon ile devrim karşıtı unsurlar arasında yaşanmıştır. Hafter'in Sirte, Tarhuna, Beni Velid gibi şehirlerde karşılık bulmasının temel sebebi ise bu şehirlerde Kaddafi yanlılarının ağır baskıdır. Bingazi, Misrata, Trablus ve Zintan'da dirençle karşılaşmış olması da bu şehirler-

deki grupların ve siyasi figürlerin devrimi devam ettirme kararlılığından kaynaklanmıştır.¹

Buna karşın UMH yaşanan birçok hükümet değişikliğine rağmen Temmuz 2012'de gerçekleşen genel seçimlerden beri varlığını devam ettirmektedir. Dolayısıyla UMH'nin en önemli meşruiyet kaynağı devrim sonrası gerçekleşen seçimlerle iktidara gelmiş olması ve kendini devrimin iradesi üzerine konumlandırmasıdır. UMH'nin en büyük eksikliği ise siyasi mekanizmanın işleyişini sağlayacak hukuki ve kurumsal yapıyı sağlayamamasıdır. Bu durum yalnızca devrim sonrasında siyasi aktörlerin kendi aralarındaki çekişmelerden kaynaklanmamıştır. Kaddafi döneminde askeri ve sivil bürokrasinin kurulmamış olması ülkeyi siyasi norm ve geleneklerden mahrum bırakmıştır. Devrim sonrasında ise devrimin kazanımlarını koruyacak ve halkın beklentilerini karşılayacak bir kurumsallaşmaya gidilememesi siyasi alanda önemli bir boşluk oluşturmuş ve Hafter'in kullanabileceği söylemler için zemin hazırlamıştır.

Sonuç olarak Libya'da siyasi açıdan bir boşluğun oluşması Hafter'i meşrulaştırmaz. Dikkat çekilmesi gereken husus Hafter'in askeri yöntemleri siyasi hedeflerine ulaşmak için kullanmış, esas gücünü dış aktörlerden sağlamış ve devrimi koruma inisiyatifi üstlenen birçok grubu bertaraf etmiş olmasıdır. Hafter'in meşruiyetini tartışılabilir en önemli hususlar bunlardır.

“Uluslararası meşruiyet” açısından bakıldığında ise Hafter'in birçok ülkeyle temasının olması ve doğrudan destek alması ile birlikte meşru bir aktör olduğunu iddia etmek zordur. Libya hükümetinin bir parçası değildir. BM tarafından tanınırlığı yoktur. Bir sonraki bölümde daha ayrıntılı görüleceği üzere başta Mısır, BAE ve Fransa olmak üzere birçok ülke Hafter ile en üst

1. Wolfram Lacher, “Fault Lines of Revolution: Political Actors, Camps and Conflict in the New Libya”, *SWP* Sayı: 4, (Mayıs 2013).

düzeyde birçok kez görüşmeler gerçekleştirmişti. Ancak bu durum Hafter'in meşru hükümeti zor yolu kullanarak devirmeye çalışan, devrime sahip çıkan grupları bastıran ve savaş uçaklarıyla şehirlere saldıran bir aktör olduğu gerçeğini değiştirmez. Roma'dan Moskova'ya kadar birçok zirvede UMH'nin karşısına müzakereci olarak oturmuştur. Bu zirvelerin işlevi ise çatışmayı dindirmeye yönelik olduğu için Hafter'in zirvelere katılımı da bu çerçevede gerçekleşmiştir. Berlin Konferansı'na katılımı da aynı çerçevede değerlendirilmelidir.

Libya hükümeti ise BM gözetimindeki uzunca bir hazırlık safhasından sonra 2015'te Fas'ın Suheyraat kentinde tarafların imzaladıkları mutabakatla kurulan bir "ulusal mutabakat hükümeti"dir. Bu hükümeti hem Hafter yanlısı Tobruk merkezli TM hem de merkezi MGK kabul etmiş ve BM bu hükümeti Libya'nın meşru hükümeti olarak tanımıştır. TM'nin ve Hafter'in sonradan bu kararından vazgeçmiş olması ise Libya'yı yeni bir iç savaşın eşğine getirmiştir.

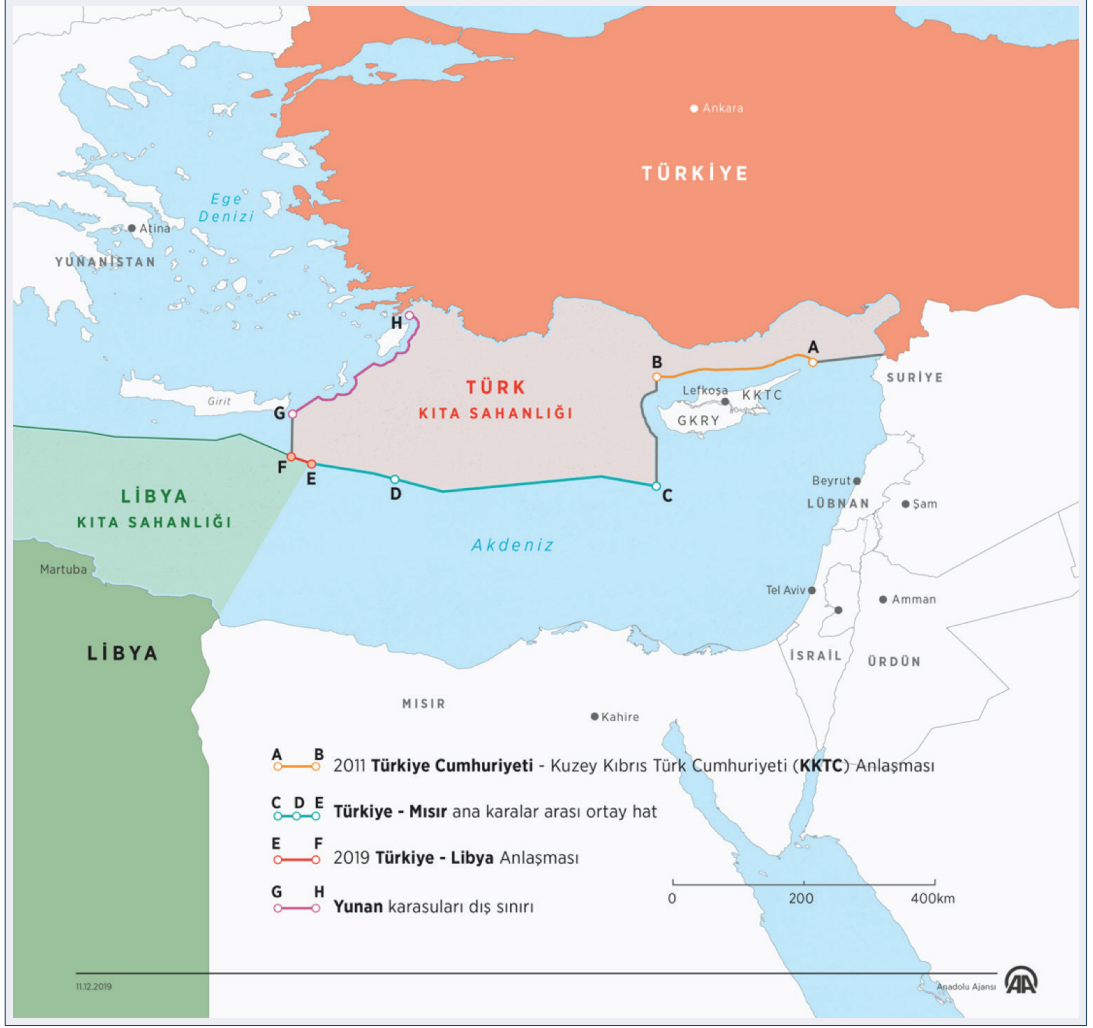
TÜRKİYE-LİBYA ANLAŞMASI VE YANSIMALARI

Son yıllarda bölgede varlığı kanıtlanan doğal gaz rezervleri Doğu Akdeniz bölgesinin jeoekonomik boyutuna yeni bir unsur olarak eklenmiştir. Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler 2000'lerin başından itibaren doğal gaz arama girişimlerini yoğunlaştırmıştır. Ayrıca Doğu Akdeniz'e kıyısı olan Yunanistan, İsrail ve Mısır doğal gaz arama ve sondaj çalışmaları çerçevesinde çeşitli iş birliği anlaşmaları imzalamışlardır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) 2003'te Mısır, 2007'de Lübnan ve 2010'da İsrail ile imzaladığı "münhasır ekonomik bölge" (MEB) anlaşmaları bu çerçevede değerlendirilebilir. Bu anlaşmalarla söz konusu ülkeler Türkiye'yi dışarıda

tutarak Doğu Akdeniz doğal gaz sahalarının paylaşımını yapmışlardır. Türkiye'nin ise hem jeopolitik rekabete dahil olma hem de bu doğal gaz kaynaklarına ulaşma noktasında attığı üç adım olmuştur: Birinci adım 2011'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile imzalanan anlaşmadır. İkinci adım kendi inisiyatifi ve imkanlarıyla gerçekleştirdiği doğal gaz arama girişimleri ve üçüncüsü de Libya ile imzalanan anlaşmalardır. Yunanistan, Mısır, GKRY ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de, Hafter güçlerinin de Libya'da iktidarı ele geçirme çabaları Libya hükümeti ile Türkiye için birlikte hareket etme zeminini hazırlamıştır.

Yunanistan, Mısır, GKRY ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de, Hafter güçlerinin de Libya'da iktidarı ele geçirme çabaları Libya hükümeti ile Türkiye için birlikte hareket etme zeminini hazırlamıştır.

Türkiye ile Libya arasında imzalanan "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB alanını maksimum düzeye çıkarmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın tek taraflı deniz yetki alanları ilan ederek Türkiye'yi Kuzey Kıbrıs ile Türkiye kıyıları arasına sıkıştırma planı da çökmüştür. Güvenlik ve Askeri İş Birliği Anlaşması ise Türkiye ve Libya'nın ilk anlaşmayla oluşan çıkarlarının korunması bakımından tamamlayıcı rol oynamakta ve ayrıca Türkiye'nin Libya'nın geleceğinde söz sahibi olmasının da önünü açmaktadır. Hafter'in bu anlaşmalara karşı olduğunu açıkça deklare etmesi iktidarı ele geçirmesi durumunda bu anlaşmaları tek taraflı olarak iptal edeceğine dair bir göstergedir. Dolayısıyla Ankara'nın Libya hükümetinin talebiyle bu ülkeye sağlanan askeri destek ve asker gönderme planı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının korunmasına yöneliktir.

Kaynak: "Türkiye ile Libya arasındaki anlaşma bölgenin enerjisini artıracak", Anadolu Ajansı, 14 Aralık 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/libya/turkiye-ile-libya-arasindaki-anlasma-bolgenin-enerjisini-artiracak-/1673492>

Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme niyetini belli etmesinden sonra ilgili yetki tezkeresi Meclise gönderilmeden önce bu hamlenin alt yapısını oluşturmaya dönük olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan bir dizi diplomatik görüşme gerçekleştirmiştir. Tunus ziyareti başta olmak üzere Ceza-yir ile kurulan temaslar, Macron, Merkel, Trump ve Putin ile gerçekleştirdiği telefon görüşmeleri bu sürecin önemli bir ayağını oluşturmuştur.

Bu bağlamda hükümet 30 Aralık 2019'da Libya ile imzalanan Güvenlik ve Askeri İşbirliği Anlaşması çerçevesinde ve Libya hükümetinin

çağrısı üzerine Libya'ya asker gönderme yetkisi talep etmiş ve tezkerede 2 Ocak'ta TBMM'de kabul edilmiştir. Başka bir deyişle Anayasa'nın 92. maddesinin gereği olarak asker göndermenin iç hukuk süreci tamamlanmıştır.

Tezkereye ihtiyaç duyulmasına gerekçe olarak öngörülen tehdit tanımlaması ise şu şekildedir: Hafter kontrolündeki sözde Libya ulusal ordusunun Libya'da faaliyet gösteren Türk şirketleri ve Akdeniz'de seyreden Türk bandıralı gemilere yönelik oluşturduğu tehditlerdir. Ayrıca Trablus'a yönelik saldırıların oluşturduğu istikrarsızlığın si-

villeri tehlikeye atması ve yeni insani trajedilere yol açması DEAŞ² ve El-Kaide gibi terör örgütlerinin eylemlerine uygun bir ortam oluşturması ve kitlesel göçleri tetikleemesinin kaçınılmaz olmasıdır. Kısacası hükümet Libya'dan kaynaklanabilecek risklerin bertaraf edilmesi ve ulusal güvenliğe yönelik tehditleri önleme amacıyla TBMM'den Libya'ya gerekli olduğu durumlarda asker gönderme yetkisi talep etmiş ve bu yetkiyi elde etmiştir.

Türkiye'nin asker gönderme noktasındaki temel hedefi Doğu Akdeniz'deki çıkarları başta olmak üzere bölgesel ve küresel çıkarlarını korumak ve kalıcı hale getirmektir. Türkiye'nin Libya ile imzaladığı anlaşmaların kalıcı bir şekilde sonuç vermesi ve Doğu Akdeniz'deki haklarının korunması Libya'nın istikrarına bağlıdır. Hafter'in başkent Trablus'u ele geçirme çabaları ve eş zamanlı olarak Türkiye'ye yönelttiği tehditler Libya'daki dengenin mevcut hükümet lehine değişimini gerektirmektedir.³ Bununla birlikte Türkiye'nin Libya'da doğrudan muharip bir rol üstlenmesi beklenmemelidir. Türkiye'nin oynayabileceği rol Libya hükümetine bağlı güçlerin eğitilmesi, organize edilmesi ve kurumların yeniden inşa edilmesidir. Bunun için de mevcut çatışmanın durdurulması ve askeri dengenin Trablus hükümeti lehine sağlanması elzemdir.

Tezkerenin TBMM'den geçmesiyle birlikte hem Libya sahasında hem de uluslararası arenada önemli hareketlenmeler gerçekleşmiştir. Hafter bir yandan Türkiye müdahil olmadan Trablus'u kontrol etmek için saldırılarını yoğunlaştırmış diğer yandan da Trablus şehir merkezine güneyden yaklaşmıştır. Tarhuna'yı ele geçirmiş ancak daha fazla ilerleyememiştir. Doğu-batı hattında Sirt'e'yi ele geçirmesi kendisi için bir kazanım olsa da buradan ileriye geçememiştir.

2. Daha fazla bilgi için bkz. Emrah Kekilli, "Libya'da DAİŞ", *SETA Analiz*, Sayı: 166, (Eylül 2016).

3. Burhanettin Duran, "Tezkerenin Amacı Güvenliğimiz", *Sabah*, 3 Ocak 2020.

Uluslararası arenada ise Türkiye ile Rusya'nın gözetiminde yeni bir ateşkes sürecinin başlaması için yeni bir inisiyatif başlamıştır. Putin'in 8 Ocak'taki Türkiye ziyaretiyle liderler düzeyinde varılan ateşkes anlaşması teknik heyetler ve dışişleri, savunma bakanlıkları ile istihbarat düzeyinde daha geniş bir çerçeveye kavuşmuştur. 13 Ocak'ta Moskova'da Türkiye-Rusya gözetiminde Serrac hükümeti ile Hafter arasında başlayan müzakereler de bir anlaşma metninin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. Serrac hükümeti metni imzalarken Hafter önce bu metni kabul etmiş sonrasında ise nihai karar için süre istemiştir.⁴ Hafter'in anlaşmaya imza atmadan Moskova'dan ayrılması⁵ ise nihai kararının da olumsuz olacağına dair önemli bir işaret olarak yorumlanmıştır. Hafter yanlısı TM Başkanı Akile Salih bu anlaşmayı kabul etmediklerini ve "savaşın devam edeceğini" açıklamıştır.⁶ Kısacası Berlin Konferansı'na gidilirken Hafter bir kez daha ateşkesi ve Libya krizinin siyasi yöntemlerle çözümünü temin edecek çabaları boşa çıkarmıştır. Hafter'in masayı devirmiş olması ve iktidar paylaşımını reddetmesi Libya'yı tek başına kontrol etme güdüsünden kaynaklanmaktadır.

TÜRKİYE-LİBYA ANLAŞMASI SONRASINDA ULUSLARARASI AKTÖRLERİN TUTUMLARI

Libya'da Kaddafi'ye karşı gösterilerin başladığı 2011 başından itibaren ABD'den Mısır'a, Rusya'dan Fransa'ya, İtalya'dan BAE'ye birçok uluslararası aktör bu ülkedeki krize çeşitli düzeylerde dahil olmuşlardır. Dokuz yıllık süre boyunca

4. "İşte Madde Madde Libya'da Ateşkes Anlaşması", *Sabah*, 14 Ocak 2020.

5. Emre Gürkan Abay, "Hafter Ateşkes Anlaşmasını İmzalamadan Moskova'dan Ayrıldı", *Anadolu Ajansı*, 14 Ocak 2020.

6. "Son Dakika Haberi: Darbeci Hafter Yanlısı Meclis Başkanı: Savaş Devam Edecek", *Hürriyet*, 15 Ocak 2020.

Libya krizi bu uluslararası aktörlerin etkisiyle şekillenmiş ve farklı formlara evrilerek bugünkü halini almıştır. Daha açık bir ifadeyle Libya krizinin birinci bölümünde özetlenen aşamalarının tümünde uluslararası aktörler belirleyici roller oynamışlardır. Kaddafi'nin devrilmesi de Kaddafi sonrasında seçim sandıklarının kurulması da 2014 sonrasında Hafter'in ortaya çıkması ve ülkenin doğusundan başlayarak Trablus'u kuşatacak kadar ilerlemesi de uluslararası aktörlerin aldığı pozisyonlarla ilgilidir.

Kaddafi'yi deviren NATO hareketidir. 2012-2014 arasında çatışmaların durması ve bir geçiş sürecine fırsat tanınması da adı konulmamış bir uluslararası konsensüsün sonucudur. Mayıs 2014'te Hafter'in ortaya çıkışı ve hızlıca ilerlemesi ise Mısır, BAE, Fransa ve Rusya'nın destekleri sayesinde gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra Libya krizine bir çözüm bulunması için söz konusu aktörlerin bir araya geldiği birçok uluslararası zirve gerçekleştirilmiştir. Suheyra, Roma, Palermo, Kahire gibi şehirlerde yapılan müzakereler bunların başında gelmektedir. 2015'in sonunda Suheyra'ta bir anlaşmaya varılmasına rağmen Hafter'in anlaşmaya uymaması ve ikinci kez iktidarı ele geçirmek için harekete geçmesi yine Fransa, Rusya, BAE ve Mısır'ın destekleriyle söz konusu olmuştur. Sekiz yıllık süreçteki gibi uluslararası aktörler mevcut pozisyonlarını koruduğu sürece Libya'da nihai bir çözüme ulaşılması oldukça zordur.

Türkiye'nin devreye girmesiyle Libya krizinin yeni bir aşamaya geldiği de kabul edilmektedir. Analizin geri kalan kısmında Libya krizinde rol oynayan ülkelerin (ABD, Rusya, Fransa, Mısır, BAE, İtalya, Yunanistan, İsrail) Türkiye'nin Libya hükümetiyle yaptığı anlaşmalar ve sonrasında Libya'ya asker gönderilmesine ilişkin tezkereye verdiği reaksiyonlar değerlendirilmekte ve Libya konusunda oluşan ittifaklar analiz edilmektedir. Libya krizine müdahil onlarca ülke bulunmaktadır. Kasım 2018'de Palermo'da dü-

zenlenen konferansa otuz ülke katılmıştır. Bu analizde ise krize doğrudan müdahil olan ülkelere tavrı kısaca irdelenecektir.

ABD, Libya krizinde önemli aktörlerden birisidir. Bununla birlikte oldukça çelişkili adımlar izlemektedir. Kaddafi'nin devrilmesine yönelik NATO müdahalesine öncülük eden ABD, Libya büyükelçisinin öldürülmesi sonucunda angajman seviyesini kademeli olarak düşürmüş fakat hiçbir zaman bu ülkedeki gelişmelere ilgisiz kalmamıştır. Libya'da DEAŞ'a karşı yürüttüğü mücadelede ise bugün Libya hükümetini destekleyen "Bünyan Marsus" birlikleri ABD güçlerine önemli destekler vermiştir. Trump'ın iktidara gelişiyle birlikte belirsizleşen Libya politikası halen netlik kazanmış değildir. Hafter petrol satışını engellemesine rağmen önce John Bolton'un sonra da Trump'ın Hafter'le telefonda görüşmesi bu belirsizliğin bir göstergesidir.⁷ Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetine dair ise zaman zaman "Türkiye'nin faaliyetlerinden endişe duyulduğu"⁸ ve dolayısıyla Yunanistan, Mısır, İsrail ittifakı lehine yorumlanabilecek açıklamalar yapılmıştır. Dahası ExxonMobil şirketi bu ittifakın doğal gaz arayışına ortak olmuştur.⁹ Trablus'a yönelik yeni bir saldırı başlattığı dönemde Hafter'le görüşülmesi¹⁰ ise bu aktöre destek olarak yorumlanmıştır.

TBMM'nin Libya'ya asker gönderme tezkeresini onaylamasının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan'la yaptığı telefon görüşmesinden sonra Başkan Trump'ın "Libya'da daha fazla istikrarsızlık istemediğine"¹¹ dair haberler medya-

7. Tarek Megeris, *Libya's Global Civil War*, (ECFR Report, Londra: 2019).

8. Hakan Çopur, "ABD'den Doğu Akdeniz Açıklaması", Anadolu Ajansı, 10 Temmuz 2019; Hakan Çopur, "ABD'den Tepki Çekecek Doğu Akdeniz Açıklaması", *Habertürk*, 5 Ekim 2019.

9. "Exxonmobil'in Gemisi Doğu Akdeniz'de Rumlar için Sondaja Başladı", Anadolu Ajansı, 16 Kasım 2019.

10. "ABD Başkanı Trump, General Hafter ile Görüştü", *Sabah*, 20 Nisan 2019.

11. Katrina Manson, "Trump Warns about Libya Meddling after Turkey Votes to Send Troops", *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/34428e78-2d78-11ea-bc77-65e4aa615551>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2020).

da yer almıştır. Bütün bu tabloya bakıldığında ABD'nin Libya'da krizi yönlendirebilecek bir pozisyon tutmadığı ve çelişkili adımlar attığı ifade edilebilir. Libya'daki genel duruma bakıldığında ise ABD'nin Rusya ve Fransa'ya alan sağlamak istemediği de açıkça görülmektedir. ABD'nin Kasım'dan itibaren Rusya'yı Libya'daki istikrarsızlıktan dolayı suçlaması¹² ve Hafter güçlerini Trablus saldırısını durdurmaya yönelik çağrılarını¹³ bu anlamda önemlidir. Dolayısıyla ABD'nin pozisyonu, Türkiye'nin atacağı adımları bu iki aktörün dengelenmesi noktasında değerlendirilebilir. Mısır Cumhurbaşkanı Sisi'nin Trump'la yaptığı görüşmeden sonuç alamaması da bu anlamda bir göstergedir. Kısacası ABD bir yandan Hafter'le ilişkisini devam ettirmekte öte yandan bu aktöre destek veren Rusya ve Fransa'yı dengelemeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım ciddi bir çelişki barındırır da Türkiye'nin dengeleyici rolünü sorunsallaştırmayacağı açıktır. Kaldı ki Türkiye'nin Libya konusunda ABD'den yana açık ve somut bir askeri destek beklentisi de yoktur.

Rusya, Kaddafi dönemi boyunca Libya'nın en önemli müttefiki olagelmiştir. ABD ve Avrupa ülkelerinin Libya'ya ambargo uyguladığı dönemlerde bu iki ülke arasındaki askeri iş birliği üst düzeyde seyretmiştir. 2011'de Kaddafi rejimine karşı "insani müdahale" gerekçesiyle yapılan operasyona gönülsüz olarak sessiz kalsa da operasyonun rejim değişimi ile sonuçlanmasıyla Arap isyanları ve Libya'ya yönelik politikasında köklü değişime gitmiştir. Rusya'nın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki doğal gaz arama ve sondaj faaliyetlerine ilişkin tavrı ise çelişki göstermektedir. Yavuz gemisinin sondaj faaliyetlerine başlamasına Rusya

diplomatik bir dille tepki göstermiş¹⁴ fakat ilerleyen zamanlarda enerji iş birliğine dair sinyal vermiştir. Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki temel politikası jeopolitik düzeyde avantaj kaybetmemek ve Avrupa'nın kendisine olan doğal gaz bağımlılığının azalmasının önüne geçmektir.

Rusya, Libya'da ise-Suriye örneğinde olduğu gibi- doğrudan askeri bir varlık göstermeksizin Hafter güçlerine destek vermektedir. Başka bir ifadeyle Rusya'nın bu desteği Libya'da açık bir pozisyon almaktan kaçınarak sağladığı görülmektedir. Kaddafi sonrasında bütün aktörlerle iletişim kanallarını açık tutan Rusya, Mısır'la ilişkilerini geliştirdikçe Hafter'e de destek vermeye başlamıştır. Resmi kaynaklardan gelen açıklamalar genellikle siyasi sürece vurgu yapmakla birlikte Hafter'e olan desteğini 7 Nisan'da Hafter'in saldırılarını durdurmasını öngören karar tasarısını veto ederek açığa vurmuştur.¹⁵ Eylül'den itibaren ise önemli sayıda savaşçı desteği sağlamıştır.¹⁶ Rusya'nın saha desteği ise özel askeri şirket Wagner'e bağlı 2 bin-2 bin 500 civarındaki savaşçılar ve daha önemlisi hava savunma sistemi temini, hava gücünün modernize edilmesi ve MiG tipi savaş uçaklarına yedek parça temini noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu destek Hafter'in Libya hükümetine karşı hava üstünlüğü sağlamanın da önemli bir rol oynamaktadır. Rusya'nın ayrıca uluslararası düzeyde daha çok Hafter'in en önemli destekçilerinden biri olan Fransa ile direk temasında olduğu bilinmektedir.

Türkiye'nin Libya'da inisiyatif üstlenmesiyle birlikte Ankara-Moskova hükümetleri arasındaki diplomatik trafik de hızlanmıştır. Libya ile anlaşma imzalanmasının ardından Rusya'ya üst düzey bir askeri/diplomatik heyetin gerçekleştirdiği ziyaret

12. Patrick Wintour, "US Accuses Russia of Exploiting Conflict in Libya", *Guardian*, 15 Kasım 2019.

13. "US Officials Meet Libya's Haftar to End Tripoli Offensive", *Aljazeera*, 26 Kasım 2019.

14. Dinmuhammed Ametbek, "Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki Tutumu", ANKASAM, 18 Temmuz 2019, <https://ankasam.org/rusyanin-dogu-akdenizdeki-tutumu>, (Erişim tarihi: 5 Ocak 2020).

15. Megeris, *Libya's Global Civil War*.

16. Frederic Wehrey ve Jalel Harchaoui, "How to Stop Libya's Collapse", *Foreign Affairs*, 7 Ocak 2020.

ve Erdoğan-Putin arasındaki telefon trafiği¹⁷ bu anlamda önemli bir göstergedir. Putin'in 8 Ocak'taki Türkiye ziyareti de Libya konusunda önemli sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Bu anlamda genel beklenti Türkiye ile Rusya'nın Libya'daki çözüm süreci konusunda önemli inisiyatif üstlenmeleridir.

Fransa, Türkiye'nin Libya ile imzaladığı iki anlaşma konusunda da Türkiye karşıtı söylem takınmış ve Doğu Akdeniz'de Ankara'nın haklarını ihlal eden Mısır-BAE-İsrail hattına destek vermiştir.

Fransa, NATO'nun Kaddafi'ye karşı düzenlediği askeri hareketin öncü ülkelerinden birisidir. Kaddafi sonrasında da etkili bir aktör konumuna gelmiştir. 2014'te Hafter güçleri Libya hükümetine karşı harekete geçtiğinde de destek vermiştir. Macron Temmuz 2017'de ise Hafter ve Serrac'ı Paris'e davet ederek ateşkes kararının alınmasını sağlamıştır.¹⁸ Nisan 2018'de ciddi bir hastalığa yakalanan Hafter Fransa'da tedavisi olmuş¹⁹ ve tekrar Libya'ya geri dönmüştür. Başbakan Serrac, Fransa'ya ziyareti sırasında Macron'a çağrıda bulunarak "Hafter konusundaki tavrını netleştirmesi gerektiğini"²⁰ dile getirmiştir. Ara bulucu rolü oynayan ve dolayısıyla tarafsız olması beklenen Fransa'nın Nisan 2019'dan itibaren Trablus'a yönelik yeni bir askeri hareket başlatan Hafter güçlerine daha etkin destek verdiği ortaya çıkmıştır. Libya'daki Fransız askerlerinin sağladığı İHA desteği ile Javelin füzeleri Hafter'in

Trablus'u kuşatmasında etkili olmuştur.²¹ Fransa, Türkiye'nin Libya ile imzaladığı iki anlaşma konusunda da Türkiye karşıtı söylem takınmış ve Doğu Akdeniz'de Ankara'nın haklarını ihlal eden Mısır-BAE-İsrail hattına destek vermiştir. 30 Aralık'ta Macron-Sisi görüşmesine dair Fransa Cumhurbaşkanlığından yapılan açıklamada anlaşmanın "deniz hukukuna aykırı" olduğu dile getirilmiştir.²² Bu tavrına rağmen Fransa'nın Libya'da Türkiye karşısında askeri adım atması beklenmemelidir. Dahası Türkiye'nin sahadaki dengeyi değiştirmesi durumunda tavrını değiştirmesi de büyük olasıdır.

Mısır, hem Doğu Akdeniz hem de Libya'ya sınırı dolayısıyla Türkiye'nin her iki alandaki stratejisini yakından ilgilendiren bir ülke konumundadır. Mısır 2003'te GKRY ile MEB anlaşması imzalamıştır. Aslında bu anlaşmayı Türkiye ile imzalaması durumunda Mısır'ın çok daha geniş bir MEB alanına sahip olması mümkündür. Ancak Mursi iktidara gelince önce İsrail'le doğal gaz sevk anlaşmasını sonra da GKRY ile yapılmış olan anlaşmayı 2013'te feshetmişti.²³ Mursi'nin iktidarda kalması durumunda Türkiye ile Mısır'ın Doğu Akdeniz'de bütün dengeleri değiştirecek bir iş birliğinin ortaya çıkma potansiyeli bulunmaktaydı. Ancak 3 Temmuz darbesi sonrasında Mısır, Yunanistan ve İsrail'le 9 Kasım 2014'te yeni bir anlaşmayla Kahire Deklarasyonu'nu yayımladı. Bu deklarasyonun odak noktası Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları üzerindeki iş birliğiydi. Nitekim 2018'de Mısır'ın GKRY ile tezkerenin TBMM'den geçtiği gün Mısır, Yunanistan ve İsrail arasında imzalanan East-Med proje anlaşması Kahire yöneti-

17. "Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rusya Devlet Başkanı Putin Telefonda Görüştü", T.C. İletişim Başkanlığı, 17 Aralık 2019, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdoganile-rusya-devlet-baskani-putin-telefonda-gorustu>, (Erişim tarihi: 13 Ocak 2020).

18. "Serrac ve Hafter, Fransa'da 'Ateşkes'te Anlaştı", Timetürk, 25 Temmuz 2017.

19. "Son Dakika... Fransa'da Ortaya Çıktı! Paris'te Bir Hastanede Yatıyor", *Milliyet*, 19 Nisan 2019.

20. "Fransa Hafter Konusunda Daha Açık Bir Tutum Sergilemeli", TRT Haber, 9 Mayıs 2019.

21. "Fransız Askerleri Libya'da Hafter Saflarında Savaşıyor", TRT Haber, 22 Ağustos 2019.

22. Faruk Can, "Macron ve Sisi Türkiye'nin Libya ile Yaptığı Mutabakatı Görüştü: Anlaşma Deniz Hukukuna Aykırı", Euronews Türkçe, 30 Aralık 2019.

23. "Mısır Rum Yönetimini ve İsrail'i Şoke Etti", İnternet Haber, 8 Mart 2013.

minin Doğu Akdeniz'de bu ittifaktan yana tavır aldığını göstermektedir.

Mısır, Libya'da ise Hafter'in en önemli destekçisi konumundadır. Nitekim Hafter'e sağladığı askeri desteğin yanı sıra 2014 ve 2015'te Bingazi'deki Hafter muhaliflerine yapılan saldırılarda doğrudan yer aldığı da bilinmektedir. Mısır'ın Libya'ya olan ilgisi iki ülke sınırındaki petrol kaynaklarından yararlanma güdüsünden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Hafter'in Libya'da kullandığı "teröre karşı mücadele" söylemi altında İhvan çizgisine yakın görüşlere sahip olan grupların bastırılması da söz konusu olmuştur. Bu tabloya bakıldığında Mısır'ın BAE ile birlikte Hafter'in en önemli destekçisi olduğu ifade edilebilir. TBMM'den Libya tezkeresinin çıkmasının ardından Sisi'nin Trump, Macron ve Hafter ile yaptığı görüşmeler ve sağladığı yeni askeri destekler, Arap Ligi'ni olağanüstü toplantıya çağırması Türkiye'nin Libya'daki etkinliğinin önüne geçme çabasıdır. Ancak bu çabalarının sonuç verdiğini iddia etmek zordur.²⁴ 3 Temmuz darbesinden sonra Ankara ile Sisi yönetimi arasında gergin seyreden ilişkilerin Libya'da da devam etmesi beklenmektedir.

BAE, 2014'te Libya hükümet güçlerine ve sivillere saldırı başlattığı süreçte Hafter'e açık destek vermiş ve birçok müzakere sürecini baltalamıştır.²⁵ Mart 2017'de Hafter ile Zayed arasında gerçekleşen görüşmeden sonra Zayed "teröre karşı her türlü desteği sağlayacaklarını" açıkça dile getirmiştir.²⁶ Hafter'in kullandığı Çin menşeli İHA'lar ve Amerikan silahlarının BAE'den geldiği bilinmektedir.²⁷ Libya hükü-

meti, BAE'yi sağlık ekipleri ve fabrikalara saldırı düzenlemekten sorumlu tutmuş ve Eylül 2019'da BM'ye şikayet etmiştir.²⁸ BAE, Mısır'la birlikte Hafter'in Nisan 2019'dan sonra Trablus'u ele geçirmek için başlattığı askeri operasyona askeri desteğini artırmıştır.²⁹ Dahası Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme tezkeresinin TBMM'de onaylanmasından sonra saldırgan tavırlarını artırarak yine bir İHA ile saldırı gerçekleştirmiştir.³⁰ Ayrıca Libya Yüksek Devlet Konseyi Başkanı Halid Meşri Trablus'taki askeri okula düzenlenen saldırının "BAE'nin SİHA'larıyla düzenlendiğini"³¹ dile getirmiştir. BAE'nin Libya'ya dair temel stratejisi Arap isyanlarıyla başlayan değişim sürecinin ve halk yönetimlerinin tamamen boğulması ve Arap dünyasında yeni bir otoriter dönemin başlamasıdır. Bu anlamda Hafter, BAE için en önemli bir opsiyon haline gelmektedir.

Yunanistan, Türkiye'nin Libya ile imzaladığı Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası'ndan en fazla rahatsız olan ülkedir. 27 Kasım'da anlaşmalar imzalandıktan sonra Yunanistan bir dizi eylem gerçekleştirmiştir. Libya büyükelçisinin sınır dışı edilmesi,³² anlaşmanın BM'ye şikayet edilmesi,³³ Mısır nezdinde başlatılan diplomatik görüşmeler bu adımların başında gelmiştir. Ancak Atina yönetimi attığı bu adımların hiçbirinden sonuç alamamıştır. Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti geri adım atmazken BM ise "üye devletlerin de-

24. Veysel Kurt, "Tezkere Sonrası Libya'da Denklem", *Sabah Perspektif*, 4 Ocak 2020.

25. Dania Akkad, "Leaked Emails Show UAE Shipped Weapons to Libya, Violated UN Resolution", *Middle East Eye*, 13 Kasım 2015.

26. "Khalifa Haftar Meets with UAE's Bin Zayed", *Middle East Observer*, 11 Nisan 2017.

27. Dan Sabbagh, Jason Burke ve Bethan McKernan, "Libya is Ground Zero: Drones on Frontline in Bloody Civil War", *Guardian*, 27 Kasım 2019.

28. "Libya Issues Complaint Letter to UN for UAE Actions", *Anadolu Agency*, 10 Eylül 2019.

29. "Point Blank: Egypt, Russia and UAE Sent Arms to Libya's Haftar", *Aljazeera*, 13 Kasım 2019.

30. Mehmet Nuri Uçar, "Libya: BAE Sirte Kentinde İki Hava Saldırısı Düzenledi", *Anadolu Ajansı*, 4 Ocak 2020.

31. Elif Akkuş, "Halid El Meşri: Türk Askerini Kardeş Olarak Görüyoruz", *TRT Haber*, 6 Ocak 2020.

32. "Yunanistan Libya Büyükelçisini Ülkesine Gönderiyor", *Deutsche Welle Türkçe*, 6 Aralık 2019.

33. "Greece Says Libya-Turkish Deal Invalid, in Bad Faith", *Reuters*, 10 Aralık 2019.

nizler üzerindeki egemenliği, egemenlik hakları ve yetki alanı ile ilgili konularda bir pozisyon almadığını” deklare ederek anlaşma üzerinde bir tasarrufta bulunmayacağını ipuçlarını vermiştir. Yunanistan bu anlaşmaları geçersiz kılabilme için bir adım daha ileri giderek Hafter’i davet etmiştir.³⁴ Dahası Libya tezkeresinin TBMM’den geçmesi üzerine Avrupa ülkeleriyle ortak hareket edebilmek amacıyla beşli bir toplantı organize ederek pozisyonunu güçlendirmeye çalışmaktadır.³⁵ Yunanistan’ın bu adımları atmasının temel sebebi Türkiye’nin Libya ile imzaladığı anlaşmalarla Doğu Akdeniz’de üstünlük kurmasının ilk adımı olarak ilan etmesi beklenen deniz yetki alanlarının önüne geçmiş olmasıdır.³⁶

İtalya, Kaddafi döneminden beri Libya ile en yoğun ilişkilere sahip ülkelerden biridir. Özellikle ekonomik alanda Libya’dan yaptığı petrol alımı ve gerçekleştirdiği yatırımlar bu ilişkinin bel kemiğini oluşturmuştur. Özellikle 2008’de imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması sayesinde Libya ile ilişkisini geliştirmiş ve kolonyal dönemde verdiği zarardan dolayı özür dilemiştir. Kaddafi 2009’da ilk defa İtalya’yı ziyaret etmiştir.³⁷ Kaddafi’ye karşı yapılan operasyonda yer alan İtalya sonrasında geçiş hükümetini tanıyarak Libya’daki avantajını korumaya çalışmıştır. İç savaştan dolayı İtalya’ya mülteci geçişi İtalya için yeni bir sorun alanı haline gelmiş ve İtalya hem milis gruplarla hem de Libya hükümeti ile bu konuda yaptığı çalışmalardan dolayı çeşitli suçlamalara maruz kalmıştır. 2018’de İtalyan ENI enerji şirketinin Libya’da yeniden varlık göstermesiyle İtalya, Fransa’yı karşısına alma pahası-

na³⁸ Serrac hükümetiyle yeni bir ilişki başlatmıştır. İtalya ayrıca Libya krizine çözüm bulunması amacıyla düzenlenen Palermo Konferansı’na da ev sahipliği yapmıştır. Hafter’in Nisan 2019’dan itibaren başlattığı yeni saldırı dalgasından sonra İtalyan yetkililer bu gelişmeye dair endişelerini dile getirirken Hafter’in 16 Mayıs’ta başbakan tarafından kabul edilmesi³⁹ ise İtalya’nın Libya kriziyle ilgili “ikili” oynadığına dair yorumlara neden olmuştur.

Geçiş sürecinin devrimi kurumsallaştırma noktasındaki başarısızlığı, DEAŞ’ın Libya’da varlık göstermesi gibi sebepler Libya’da merkezi bir otoritenin ortaya çıkmasını engellemiştir. Uluslararası aktörlerin Libya siyaseti kimi zaman ara bulucu rolü üstlenerek buradaki çatışmayı durdurmaya yönelik olsa da aslında çatışmanın uzamasına neden olmaktadır. Libya, Doğu Akdeniz bağlamında sahip olduğu rol, oldukça zengin petrol yataklarına sahip olması (2023’te petrol üretiminin iki katına çıkması bekleniyor)⁴⁰ ve değişim ile statüko açısından henüz nihai bir noktaya gelmemiş olması dolayısıyla uluslararası aktörlerin mücadele alanına dönüşmüştür.

Özellikle BM gözetiminde geçiş süreci devam ederken Hafter’in ortaya çıkışıyla birlikte Libya krizine müdahil uluslararası aktörlerin kendisine verdiği destek ya da üst düzeyde muhatap alınması zaten istim üstünde yürüyen geçiş sürecinin tıkanmasına ve Libya’nın fiilen Hafter ile UMH arasında ikiye bölünmesine neden olmuştur. Mısır, BAE ve Rusya sağladıkları hava desteğiyle sahada Hafter’in hızlı bir şekilde ilerlemesine neden olmuştur. Mevcut Trablus kuşatması da bu destek sayesinde sürmektedir.

34. Yorho Kırbağı, “Panikleyen Yunanistan Hafter’den Medet Umuyor”, *Hürriyet*, 9 Aralık 2019.

35. Mustafa Bağ, “Mısır, Libya’yı Görüşmek Üzere Yunanistan, Fransa, İtalya ve Kıbrıs’ı Toplantıya Çağırıldı”, *Euronews Türkçe*, 6 Ocak 2020.

36. Veysel Kurt, “Türkiye-Libya Anlaşmasının Stratejik Değeri”, *Sabah Perspektif*, 14 Aralık 2019.

37. Romana Rubeo ve Ramzy Baroud, “Italy’s Dubious Policies in Libya”, *Aljazeera*, 7 Kasım 2019.

38. “Libya Turns Into Battleground between France and Italy”, *Middle East Monitor*, 22 Ocak 2019.

39. “Libyan Strongman Haftar Makes Surprise Visit to Italy”, *Local*, 17 Mayıs 2019, <https://www.thelocal.it/20190517/libyan-strongman-haftar-makes-surprise-visit-to-italy>, (Erişim tarihi: 14 Ocak 2020).

40. Samuel Ramani, “Outsiders’ Battle to Rebuild Libya is Fueling the Civil War There”, *Foreign Affairs*, 22 Ağustos 2019.

Hafter esas gücünü Arap dünyasındaki değişim taleplerini tersine çevirmeye çalışan aktörlerden aldığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda Hafter'in 2014 ortasından itibaren Libya'da taraftar toplayarak hızla ilerlemesi de Mısır, BAE, Suudi Arabistan'dan ve bu ülkelerin kontrol ettiği milisler ve aşiretlerden aldığı destekle söz konusu olmuştur. Bununla birlikte Fransa ve İtalya ise Libya'da ara bulucu bir rol üstlenerek iki tarafı da kendine yakın tutmaya çalışmaktadır. Fakat Fransa'nın son dönemlerde Hafter lehine bir tavır takındığı ise dikkatlerden kaçmamaktadır.

UMH'ye en büyük desteği Türkiye sağlamaktadır. Ayrıca Katar bölgesel düzen mücadelesi bağlamında Türkiye ile örtüşmekte ve çok görünmese de UMH'nin destekçisi konumdadır. Hafter'in Libya'yı istikrarsızlaştırmasını istemeyen Tunus ve Cezayir'in de Türkiye'nin Libya'da oynayacağı rolü desteklemesi kaçınılmazdır. Libya'nın istikrarsızlaşması durumunda olası mülteci akınları ve terör geçişlerinin bu iki ülkeyi etkilemesi kaçınılmaz olacaktır.

SONUÇ

Yaklaşık dokuz yıldır devam eden Libya krizi Türkiye'nin 27 Kasım'da Libya hükümetiyle imzaladığı iki anlaşmayla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Bu anlaşmalarla birlikte Türkiye hem Doğu Akdeniz'de önemli kazanımlar hem de Libya'da önemli bir pozisyon elde etmiştir. İster siyasi bir çözüm mekanizması çerçevesinde isterse krizin devam ettiği bir çerçevede olsun Libya

hükümetinin devamlılığını sağlaması Türkiye açısından oldukça önemli bir parametre haline gelmiştir. Türkiye'nin çatışmayı durdurarak bir çözüme yol açma çabası birincil önceliği olsa da çatışmaların farklı düzeylerde devam etmesine hazırlıklı olması gerekmektedir. Nitekim Moskova'da sarf edilen ateşkes çabalarından asker gönderme yetkisinin kullanımına kadar çeşitli düzeylerde hazırlık yapılmış olması da bu duruma işaretidir.

Ancak sahadaki durum uluslararası aktörlerin tepkisine ve Hafter güçlerine sağlayacakları duruma göre değişebilir. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken bazı unsurlar şu şekilde özetlenebilir: Ana aktörler UMH ve Hafter gibi gözükse de aşiretler ve milis gruplarının pozisyonları sabit olmayıp saf değiştirerek süreci etkileyebilmektedir. Uluslararası aktörler de hem Hafter hem hükümet hem de çeşitli milis gruplarıyla aynı anda çalışabilmektedir. Ayrıca Hafter'in anlaşmaya yanaşmasına rağmen her an anlaşmayı bozabileceği dikkate alınarak sahada güçlü bir pozisyon almak gerekir. Türkiye sahanın kayganlığını ve bu aktör çeşitliliğini dikkate alarak aşiret ve milis gruplarla iletişim kanallarını açık tutmalıdır. Buradan hareketle Türkiye'nin esnek bir strateji uygulaması daha doğru olacaktır. Daha açık bir ifadeyle Libya'da "askeri danışmanlık"tan kalıcı askeri üs kurulmasına kadar bütün opsiyonlar açık tutulmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda Libya'da proaktif bir politika izlenmesi ve potansiyel karşıt aktörlerin azaltılması noktasında işlevsel olacaktır.

27 KASIM ANLAŞMASINDAN BERLİN KONFERANSI'NA LİBYA'DA YENİ DENKLEM

VEYSEL KURT

SETA | ANALİZ

Türkiye'nin Libya hükümeti ile 27 Kasım 2019'da imzaladığı iki anlaşma ve sonrasında meydana gelen gelişmeler, hem Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinin hem de Libya krizinin yeni bir aşamaya geldiğini göstermektedir. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Anlaşma ile Türkiye Doğu Akdeniz'de çok önemli avantajlar elde ederken Askeri ve Güvenlik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde atılan adımlar ile Türkiye Libya'da yeni bir oyuncu olmuştur. Haftar'ın Nisan 2019'dan itibaren başlattığı Trablus kuşatmasının sonuçsuz kalması da Türkiye'nin krize dahil olması ile doğrudan ilgilidir.

Bununla birlikte birçok uluslararası aktör de Libya krizine yönelik yeni adımlar atmaya başlamıştır. Türkiye-Rusya gözetiminde Serrac hükümeti ile Hafter arasında ateşkesin sağlanması için başlayan müzakereler bir anlaşma metninin oluşturulması ile sonuçlanmıştır. Ancak Hafter'in metni imzalamadan Moskova'dan ayrılması, ateşkes ümitlerinin Berlin Konferansına kalmasına yol açmıştır. Hafter'in bugüne kadar varılan anlaşmaları ihlal etmesi, Libya'yı tek başına kontrol etme hırsından kaynaklanmaktadır. Bu durum yapılan anlaşmalarla kazanımlarını garantiye almak amacıyla Serrac hükümetini iktidarda tutmak için asker gönderme seçeneğini devreye sokan Türkiye için de önem arz etmektedir. Türkiye sahanın kayganlığını ve Libya'daki aktör çeşitliliğini dikkate alarak esnek bir strateji uygulamalıdır. Daha açık ifadelerle, Libya'da "askeri danışmanlık"tan kalıcı askeri üs kurulmasına kadar bütün opsiyonlar açık tutulmalıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda Libya'da proaktif bir politika izlenmesini ve potansiyel karşıt aktörlerin azaltılması noktasında işlevsel olacaktır.

www.setav.org